

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Տ Խ Ո Ի Ր Ե Ր Ե Ի Ո Յ Թ

Անցնող տարուան վերջին օրերուն հետ, «Խմբագրական Յայտարարութիւն»է մը ցաւով կ'իմանայինք թէ Ամերիկահայութեան ալեւոր ամսաթերթը՝ «Հայաստանի Կոչնակ», կը դադարեցնէր իր հրատարակութիւնը՝ Դեկտեմբերի իր թիւով։ Որքան անակնկալ, թերեւս նոյնքան ալ ակնկալելի իրողութիւն մըն էր ատիկա, մտաւախութիւն մը՝ արտասահմանի օրէ օր նահանջող մեր կեանքին հոգը ունեցող Հայերու ենթագիտակցութեան մէջ։ անխուսափելիութիւն մը՝ ծնունդ առած մեր պայմաններէն ու վիճակէն, եւ կարծէք անուշադիր այն ճիգերուն եւ միջոցներուն՝ որոնք Հայ գաղութներուն մէջ ի գործ կը դրուին, թումբ կանգնելու համար օտարացումի ամենակուլ հոսանքին դէմ։

Եւ ճիշդ այդ անխուսափելիութեան, ինչպէս եւ ցաւի ըզգացումով էր որ ընդունեցինք «Կոչնակ»ի դադարման լուրը։ Ինչպէս «Յայտարարութեան» մէջ կը շեշտէ Ա. Ա. Պետիկեան, այդ ամսաթերթը ծնունդ առած էր «որոշ կոչումի մը ծառայելու եւ որոշ պահանջի մը գոհացում տալու» համար, եւ 68 տարի անընդհատ անոր անխափան երեւումը արդիւնք է առաւելաբար մէկ կամ երկու անձերու անհատական ճիգերուն եւ նուիրումին։ Այսօր սակայն, այդ անձնական գոհողութեան ոգին եւ ձեռնբեղցութիւնը կը դատապարտուին անգործութեան եւ անշարժութեան, եւ, անդամի մը համար գոնէ՝ — թէ եւ տխուր առիթով —, պատճառը նիւթականը չէ. դրամական ամենէն ծանր պայմաններու ներքեւ տառապալից կեանք մը քաշկուտող եւ ի վերջոյ զգայազիրկ ինկող Հայ թերթերուն մէջ «Կոչնակ» ապահովաբար առաջինն է որ կը մեռնի՝ տարբեր հիւանդութեան մը պատճառաւ։ Եւ այդ ախտը աւելի՛ մահացու է քան նիւթական չարիքները, որոնք յաճախ մարդոց բարեացակամութեամբ կրնան վերցուիլ ու նոր չունչ տալ թերթին ու անոր հրատարակիչ-խմբագրին։ Ախտը որ «Կոչնակ»ը դադարման կը պարտադրէ՝ եւ ասիկա մեկուսացած դէպք մը չէ, դայն տակաւին հրատարակելու «արդարացումն պակասն» է։ Որքան պարզ այս հաստատումը ու երեւութականօրէն անմեղ, այլ սակայն ահաւոր իրականութիւն մը երեւան կը բերէ, իրականութիւն մը՝ որմէ կամաւոր կերպով թէ ակամայ ուզած ենք խուսափիլ, անոր հետեւանքներէն սարսափելով։ Որովհետեւ, ինչ որ «Կոչնակ» իբր իր կարապի երգը կ'ըսէ մեզի՝ այն է որ Հայ թերթը ա'լ բաւարար ընթերցող չունի կարենալ ապրելու համար. եւ, միւս կողմէ, Հայ թերթը չունի՛ այն միջոցները եւ դիւրութիւնները, որով պիտի կարենար իր էջերը հետաքրքրական եւ հետեւաբար՝ ընթերցումի արժանի դարձնել յաջա մանաւանդ երիտասարդ ընթերցողներու։

Իսկ թուել պատճառները թերթին եւ ընթերցողին միջեւ կապի եւ յարաբերութեան այս պակասին՝ պիտի նշանակէր թերեւ քանի՜ հարիւրերորդ անգամը ըլլալով նկարագրել ողբերգութիւնը արտարական մեր կեանքին, խօսիլ, խիտաճանաչումներ կատարել, դարմաններ գտնել ու ծրագիրներ պարզել, բաներ՝ որոնք յիսուն տարիէ ի վեր կը կատարենք եւ որոնց վրայ հիմներ ենք գոյութեան մեր ամբողջ պայքարը, մինչ, ահաւասիկ որ հիւանդը կը մահանայ անձայն-անշշուկ, յոգնած մեր խիտաճանաչումներէն ու բառերէն: Ու, իր լուռ ու համեստ շիջումով իսկ այս մահը կը սպառնայ աղղանշանը ըլլալ համաճարակի մը՝ որ ուշ կամ կանուխ կրնայ մեզմէ խլել այնքան նուիրական անուններ:

Թերթ մը կ'ապրի ու կը տեւէ իր ընթերցողներով, բայց մանաւանդ՝ իր աշխատակիցներով: Առաջինները անոր կ'ապահովեն նիւթական բարեկեցութիւն մը, իսկ վերջինները՝ թերթին կու տան այն արժէքն ու նկարագիրը, որով ան հրապարակ կու գայ իբրեւ դադափարներու եւ ծրագիրներու տարածիչ, ուղղութիւն շինող և բազմութիւններ առաջնորդող ուժ: Բայց Հայ թերթը նշանաւոր բացառութիւն մը կը կազմէ լրագրական աշխարհին մէջ. անոր ընթերցողները քիչ բացառութեամբ կը վճարեն բաժնեգրները, իսկ աշխատակիցները ո'չ միայն նիւթապէս չեն վարձատրուիր, այլ՝ ընդհակառակը՝ յաճախ ստիպուած կ'ըլլան իրենք նիւթական գոհողութիւններ յանձն առնել: Այսպիսի դժուրութեան մը իբր հետեանք, զարմանալի չէ որ թերթերու բովանդակութիւնը հետզհետէ տժգունի, եւ հետեւաբար՝ ընթերցողները պակասն ու օր մըն ալ անխուսափելի դադարումը գայ վերջ մը տալու այնքան շողշողուն երազներով ու ծրագիրներով ձեռնարկըւած դործի մը: Ո՞վ է յանցաւոր. ամէն մարդ եւ ոչ ոք: Արտասահմանի մէջ ամէն Հայ պահանջատէր է, եւ սակայն ոչ ոք՝ պատասխանատու: Եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեան ու լրջութեան եւ նպատակաւոր գործելակերպի պակասին հետեւանք չէ՞ միթէ այն՝ որ մեր թերթերուն մեծամասնութիւնը իր էջերը կը լեցնէ արտատպումներով ու աննպատակ թարգմանութիւններով: Մտտի վրայ կը համրուին Հայ թերթերու աշխատակիցները, որովհետեւ անգործութեան դատապարտուած ծերունիներուն եւ մահացողներուն տեղ նորեր չեն գար շարունակելու սրբազան նկատուած պայքարը Հայ գիրին: Ու տակաւին, անպատասխանատուութեան արդիւնք չէ՞ բազմութիւնը Հայ թերթերուն, որոնք գոյութեան միակ արդարացումը այն է որ հայերէն լեզուով կը հրատարակուին...: Որքա՛ն վատնում ուժի եւ նիւթի, երբ, խմբուած ճիգերով ու մարդոցմով կարելի պիտի ըլլար լաւագոյն արդիւնքներու հասնիլ:

Բայց մանաւանդ, այս բոլորէն վեր եւ թերեւս անոնց իսկ պատճառաւ, Հայ թերթը, իբրեւ խօսնակը Հայ մտաւորականութեան եւ Հայ կուսակցութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն, ինքզինք չէ պատշաճեցուցած արդի կեանքի փոխուած պայմաններուն ու վիճակներուն, եւ հետեւաբար իր խօսքը՝ ըլլայ ան հայերէն կամ օտար լեզուներով՝ չի՛ հասնիր ընթերցողներուն, արձագանք չի գտներ անոնց հոգեբանութիւններէն ներս: Անցեալ

մեր պատմութիւնը ունենալով հանդերձ իրրեւ իրեն յենարան, Հայ թերթը յառաջահայեաց եղած պիտի ըլլար, օտարութեան մէջ աչքերը բացող սերունդները իրեն եւ իրմով ալ՝ Հայութեան եւ Հայաստանին կապելու համար։ Սակայն ո՛ւր է հրիտաւարդութեան բաժինը թերթերու դէպքերուն մէջ։ Ո՛ր է այն նորը եւ այժմէականը, որ նիւթ ունեցած պիտի ըլլար մեր առօրեան, մեր մտահոգութիւնները, ջիղով ապրուած մեր օրերը։ Հայ թերթը տակաւին զբաղած է յուշագրութիւններով եւ բառովէճերով։

Ուրեմն ինչո՞ւ կը հրատարակուի ան, ի՞նչ բանի կը ձգտի, ի՞նչ են իր նպատակները, դէպի ո՛ւր կ'երթայ։ Ինչպէս ամէն բան արտահայտմանի մէջ, Հայ թերթն ալ տարօրինակութիւններու կեանք մը կ'ապրի, հակասութիւններու եւ տարաբանութիւններու խորձ մը ներկայացնելով։ Անոր գոյատեւումը արդիւնք է առաւելաբար անհատներու յամառութեան ու կամքին, մինչ, միւս կողմէ, նոյն այդ անհատները — խմբագիրները — նշաւակ են Հայ ուսուցչին յատկացուած արհամարհանքին եւ անհոգութեան։ Իսկ, առանց նկատի ունենալու չքաւորութիւնն ու արգահատելի վիճակը որուն ենթարկուած է խմբագիրը, Հայ հասարակութիւնը իրաւունք ունի անկէ պահանջելու լաւագոյն թերթը՝ լաւագոյն բովանդակութեամբ եւ ամենէն կատարեալ ճշգրտահոգութեամբ։ Եւ այսպէս կարելի է շարունակել եւ երկարել շարքը տարօրինակութիւններուն, միշտ սակայն զարմանալով թէ՛ այսքան երկար ինչպէ՞ս կրցած է տեսել ու ապրիլ Հայ թերթը։

«Ինչպէս մարդիկ կը մեռնին» մտեւ քերթերը կ'ապրին, կը մեռնին»։ Եւ, աւելցնենք, ինչպէս աշխարհի օրէնքն է, ժողովուրդներ կ'ապրին ու կը մեռնին իրենց սովորական մահերը, եթէ իրենցմէ ներս չունին այն հրաշալի ինչը, անանուն այն շնորհը՝ որով միայն կրնան զատուիլ երկրագունդին վրայ պտըտող բազմաթիւ միլիոններէն՝ դառնալու համար առանձին հաւաքականութիւններ, ապրելու իրենց փաստաթուղթը ամէն օր եւ ամէն ժամ նորոգող ու արժեւորող։ Այս պատճառով է որ Հայը, ապրելու համար, պէտք է կարենայ ապրեցնել Հայ Դպրոցն ու Հայ թերթը, որոնցմէ է որ պիտի ստանայ իր մտաւոր սնունդին հիմնական մասը։ Թող «Հայաստանի Կոչնակ»ը առաջին եւ վերջին զոհը ըլլայ մեր անհոգութեան ու աննպատակ փնտռութիւն։

Ա. Գ.